

Surfejant Kant

El gir copernicà de la Filosofia

Kant capgira la mirada filosòfica: no és la ment qui gira al voltant del món, sinó el món qui pren forma dins la ment.
Coneixement, llibertat i deure es troben en una mateixa onada.

Una filosofia il·lustrada que ens convida a pensar per nosaltres mateixos: *sapere aude*.

CONTINGUT

Context històric	3
Mort i llegat històric i filosòfic	4
Una filosofia construïda a partir de quatre preguntes	5
Què puc saber?	5
Què he de fer? L'ètica formal	6
Característiques de l'ètica kantiana	6
El deure i el valor moral de les accions	7
Els fonaments de l'acció moral	7
Què puc esperar? El futur personal i social.	8
El nivell històric	8
El nivell religiós: la religió natural	8
Esperança personal i esperança social	8
Què és l'home?	9
La bona voluntat	9
El deure i els imperatius	9
Les formulacions de l'imperatiu categòric	10
Universalitat i dignitat humana	10
Els postulats de la raó pràctica	10
Influència de l'ètica kantiana	11
Glossari	11
Activitats	12
Qüestionari	12
QÜESTIONARI DE PREGUNTES CURTES	19
Anàlisi d'un text	20

Immanuel Kant, El gir copernicà de la Filosofia (Königsberg, 1724–1804)

Immanuel Kant és una figura clau de la Història de la Filosofia perquè va introduir un canvi radical en la manera d'entendre el coneixement, la moral i la llibertat humana, un canvi que ell mateix va comparar amb el gir copernicà en l'astronomia. Nascut a Königsberg el 22 d'abril de 1724, Immanuel Kant va desenvolupar tota la seva obra des d'aquesta ciutat de Prússia, on va exercir com a professor de Lògica i Metafísica i va dedicar la seva vida a la reflexió filosòfica. Des d'aquest entorn aparentment perifèric, Kant va elaborar una filosofia d'abast universal, destinada a establir els fonaments racionals del coneixement, de l'acció moral i de l'esperança humana.

Context històric

La filosofia de **Immanuel Kant** s'inscriu plenament en el context del segle XVIII, conegut com el **Segle de les Llums** o **Il·lustració**. Es tracta d'un període marcat per la confiança en la **raó** com a eina fonamental per comprendre el món, alliberar l'ésser humà de la ignorància i transformar la societat.

Des del punt de vista polític i social, Europa viu una etapa de crisi de l'Antic Règim. Les monarquies absolutes, la societat estamental i el predomini de l'autoritat religiosa comencen a ser qüestionats. Aquest procés culminarà simbòlicament amb la **Revolució Francesa (1789)**, que defensa ideals com la llibertat, la igualtat jurídica i la sobirania popular. Kant viu aquest esdeveniment amb gran interès intel·lectual i l'interpreta com un signe del progrés moral de la humanitat.

En l'àmbit científic, el pensament modern està profundament influït per l'èxit de la ciència newtoniana, que mostra que la natura pot ser explicada mitjançant *lleis universals i necessàries*.

Aquest triomf de la ciència planteja un problema filosòfic central: *com és possible un coneixement científic universal i necessari si tot coneixement sembla provenir de l'experiència?*

Aquest problema divideix la Filosofia Moderna en dos grans corrents oposats: el *racionalisme*, que confia en la raó com a font principal del coneixement; i l'*empirisme*, que defensa que tot coneixement prové de l'experiència sensible.

Kant hereta aquest conflicte i el porta al seu punt màxim. Davant la confrontació entre racionalisme i empirisme, proposa una *solució crítica*: el coneixement comença amb l'experiència, però no tot el coneixement prové de l'experiència. Amb aquesta idea, Kant inaugura una nova manera de fer filosofia, coneguda com a *críticisme*.

Des del punt de vista cultural, la Il·lustració defensa la *majoria d'edat de l'ésser humà*, és a dir, la capacitat de pensar per si mateix sense sotmetre's a autoritats externes. Kant expressa aquesta idea de manera exemplar en el seu famós lema il·lustrat: *Sapere aude* ("atreveix-te a pensar"). La seva filosofia pot entendre's com un intent de fonamentar racionalment aquesta autonomia, tant en el coneixement com en la moral.

MORT I LLEGAT HISTÒRIC I FILOSÒFIC

El dia 12 de febrer el 1804, a Königsberg, abans de complir els vuitanta anys, va morir Immanuel Kant. Aquesta petita ciutat on el filòsof havia passat tota la seva vida va quedar trasbalsada per la seva mort: persones de diferents condicions socials van acudir a retre-li l'últim homenatge, i el seu funeral es va convertir un dels més solemnes de la ciutat.

La tomba de Kant va ser un dels pocs monuments preservat pels soviètics després de l'annexió de la ciutat a Rússia l'any 1945. Actualment es troba ubicada a l'exterior de la Catedral de Königsberg, a l'actual Kaliningrad (Rússia).

Kant ha passat a la Història de la Filosofia per la seva contribució en l'àmbit del coneixement. El seu pensament va revolucionar les concepcions filosòfiques del moment en afirmar que *el coneixement pot ser universal i necessari perquè es fonamenta en unes facultats i estructures comunes a tots els éssers humans*.

Ara bé, aquestes estructures –que no depenen de l'existència concreta de cada individu– condicionen la manera com construïm la nostra imatge del món. Per això, segons Kant, *no podem confondre la realitat tal com la coneixem amb la realitat tal com és en sí mateixa*. Per comprovar aquesta correspondència exigiria sortir de nosaltres mateixos, cosa que Kant considera impossible. D'aquí la seva distinció fonamental entre fenomen i *noümen*.

El llegat filosòfic de Kant es pot dividir en dos grans períodes, als quals cal afegir un conjunt d'escrits pòstums:

PERÍODE PRECRÍTIC

En aquest període, Kant encara no ha formulat el seu sistema crític i es mou entre la filosofia racionalista i l'empirisme, amb un fort interès per les ciències naturals.

- 1747 *"Pensaments sobre el verdader valor de les forces vives"*
- 1755 *"De igne" ("Sobre el foc", presentada como tesis doctoral)*
- 1755 *"Història natural general i teoria del cel"*
- 1755 *"Nova dilucidació dels primers principis del coneixement metafísic"*
- 1762 *"La falsa subtilitat de les quatre figures sil·logístiques"*
- 1762 *"L'únic fonament possible d'una demostració de la existència de Déu"*
- 1764 *"Investigació sobre la distinció dels primers principis de la teologia natural i de la moral"*
- 1764 *"Observacions sobre el sentiment de la bellesa i el sublim"*
- 1766 *"Somnis d'un visionari, comentats pels somnis de la metafísica"*
- 1770 *"De mundi sensibilis atque intelligibilis forma et principiis" ("Sobre la forma i principis del món sensible i intel·ligible [Dissertació de 1770])*

PERÍODE CRÍTIC

És el període central del pensament kantian, en què Kant desenvolupa la seva filosofia crítica amb l'objectiu d'analitzar els límits i les possibilitats del coneixement, de la moral i del judici.

- 1781 *"Crítica de la raó pura"*
- 1783 *"Prolegòmens a tota metafísica futura"*
- 1784 *"Idees per a una història universal en clau cosmopolita"*
- 1784 *"Què és la Il·lustració?"*
- 1785 *"Fonamentació de la metafísica dels costums"*
- 1785 *"Sobre els volcans de la Lluna"*
- 1786 *"Primers principis metafísics de la ciència natural"*
- 1786 *"Fonaments metafísics inicials de la cosmologia"*
- 1787 *Segona edició a la "Crítica de la raó pura"*

- 1788 "*Crítica de la raó pràctica*"
- 1790 "*Crítica de la facultat de jutjar*"
- 1791 "*Sobre el fracàs de tots els intents filosòfics en teologia*"
- 1793 "*La religió dins dels límits de la mera raó*"
- 1793 "*Al voltant dels tòpics: potser això sigui correcte en teoria, però no serveix per la pràctica*"
- 1795 "*Cap la pau perpetua*"
- 1797 "*La metafísica dels costums*"
- 1797 "*El conflicte de las facultats*"
- 1798 "*Antropologia des del punto de vista pragmàtic*"

OPUS POSTUMUM

En aquest grup, estan els escrits no publicats per Kant en vida, en els quals estava treballant abans de la seva mort. Aquests textos mostren una evolució del seu pensament cap a posicions que influirán decisivament en l'idealisme alemany posterior.

UNA FILOSOFIA CONSTRUÏDA A PARTIR DE QUATRE PREGUNTES

La filosofia de Immanuel Kant sorgeix a partir de la confluència de dos corrents de pensament contraris de la Filosofia Moderna: el *racionalisme* i l'*empirisme*.

Segons els empiristes tot el nostre coneixement prové de l'experiència; segons els racionalistes, en canvi, només la raó, sense recórrer a l'experiència, pot assolir un coneixement veritable. Kant, davant d'aquesta dicotomia aparentment insalvable, va saber teixir ponts afirmant que, efectivament, *el coneixement comença per l'experiència, però no tot el coneixement prové d'ella*.

La nostra raó humana, com a facultat imprescindible per tot acte de coneixement, *aporta estructures cognitives, formes i conceptes que són previs a tota experiència*.

Com a pensador il·lustrat, Kant és conscient del gran valor i de la força de la raó per poder transformar l'ésser humà i la societat. Aquest convenciment el porta a realitzar una anàlisi crítica de la raó i a distingir-ne dos usos:

- Un ús *teòric* de la raó, que investiga els límits i les possibilitats del coneixement.
- Un ús *pràctic* de la raó, que s'ocupa principalment de cercar un fonament racional per la conducta moral.

Un cop establerta aquesta distinció, Kant ordena la seva filosofia a partir de quatre preguntes:

Què puc saber?

Aquesta pregunta fa referència als límits del coneixement i Kant la desenvolupa a la *Crítica de la raó pura* i als *Prolegòmens a tota metafísica futura*. En ells s'analitza fins on pot arribar el coneixement humà i en quines condicions és possible el coneixement científic.

Com és possible el coneixement?

Segons Kant, el coneixement no prové només de l'experiència ni només de la raó, sinó de la col·laboració entre totes dues: l'**experiència** aporta el contingut del coneixement (allò que percebem) i la **raó** aporta les formes i els conceptes que permeten ordenar aquest contingut.

Així, perquè hagi coneixement, són necessaris dos elements:

- un element material: les dades sensibles;
- un element formal: les estructures a priori del subjecte.

El primer nivell de coneixement és el *coneixement sensible*: les dades que provenen dels sentits només poden ser conegudes si el subjecte les situa dins de l'*espai* i el *temps*, que són les formes a priori de la sensibilitat. L'espai i el temps no provenen de l'experiència, són condicions necessàries perquè l'experiència sigui possible.

Exemple: la visió d'un paisatge requereix no només la impressió sensible i externa dels elements que el constitueixen, sinó també la capacitat (a priori) de poder percebre'ls espacial i temporalment perquè el coneixement no sigui confús.

El segon nivell de coneixement és el *coneixement intel·lectual o les categories*¹. Aquest sorgeix quan les dades sensibles estan ordenades en l'espai i el temps. En aquest procés intervé l'*enteniment*. Aquesta facultat utilitza els conceptes *a priori*, les *categories*, per pensar la realitat i formular judicis.

Exemple: la categoria de causalitat ens permet afirmar que un fenomen és causa d'un altre.

Quin és el límit del coneixement? La diferència entre el fenomen i el noumen

Científicament, només podem conèixer els *fenòmens*, és a dir la realitat tal i com se'ns apareix a través de l'experiència i de les estructures del subjecte. Però, la *realitat en sí mateixa* (el *noumen*) no pot ser coneguda, perquè no tenim experiència directa.

La metafísica i les idees de la raó

La raó humana tendeix de manera natural a plantejar-se *qüestions últimes* (o *metafísiques*) sobre la realitat, com ara el *jo*, el *món* i *Déu*. Aquestes qüestions responen a la necessitat de trobar explicacions completes i definitives més enllà de l'experiència immediata.

Kant anomena aquests conceptes *idees transcendents*. Són idees que no tenen fonament empíric, ja que no poden ser verificades a través de l'experiència sensible, i, per tant, no poden ser objecte de coneixement científic. La ciència només pot conèixer allò que és donat en l'experiència mitjançant les formes i categories del subjecte.

No obstant, les idees transcendents són inútils. Segons Kant, tenen una funció regulativa: orienten i guien la recerca racional, ajudant a la raó a unificar el coneixement i a cercar una comprensió més coherent de la realitat. Per aquest motiu, Kant afirma que no és possible un coneixement científic de Déu, sinó que pertany a l'àmbit de la fe.

Què he de fer? L'ètica formal

Aquesta segona gran pregunta de la filosofia kantiana es respon en *la Crítica de la raó pràctica* i la *Fundamentació metafísica dels costums*. Aquestes obres pertanyen a l'àmbit de l'ètica i la moral.

Kant defensa una *ètica formal*, és a dir, una teoria moral que no diu *què hem de fer* en cada situació correcta, sinó *com* hem d'actuar perquè la nostra conducta sigui moralment correcta.

CARACTERÍSTIQUES DE L'ÈTICA KANTIANA

De la proposta ètica de Kant es poden destacar els següents punts:

- És una *moral d'intencions*: el valor moral d'una acció no depèn del resultat, sinó de la voluntat amb què s'actua.

¹ Una *categoria* és un concepte *a priori*, *universal i necessari* de l'enteniment que permet pensar i ordenar les dades de l'experiència. Per exemple el principi de causalitat.

- És una *moral formal*: no estableix continguts concrets ni finalitat determinades; no hi ha receptes morals, sinó un criteri universal d'actuació.
- És *categòrica*: el deure s'ha de complir *sense* condicions, no depèn de cap interès, recompensa o conseqüència.
- És *autònoma*: el subjecte moral és lliure i es dona a si mateix la llei moral, sense dependre d'ordres externes ni inclinacions personals.
- És *a priori*: la moral no prové de l'experiència, sinó de la raó, que determina què s'ha de fer independentment de les circumstàncies concretes.
- És *universal*: la llei moral és vàlida per a tots els éssers humans, sense excepció, sigui quina sigui la seva situació personal o social.

Es tracta d'una moral exigent, ja que demana actuar moralment posant entre parèntesi inclinacions, desitjos, sentiments i interessos personals. En aquest sentit és una *moral de màxims*, perquè exigeix actuar sempre per deure.

Malgrat aquesta exigència, Kant considera que és l'única moral pròpia d'una persona que ha arribat a la seva "*majoria d'edat moral*" i és capaç de decidir lliurement com ha d'actuar d'acord amb la raó i del deure moral.

EL DEURE I EL VALOR MORAL DE LES ACCIONS

Segons Kant, no totes les accions morals que coincideixen amb el que el deure mana tenen valor moral. El que determina el valor moral d'una acció no és el resultat ni la seva conformitat externa amb la norma, sinó la *motivació amb què s'actua*.

Kant distingeix tres maneres d'actuar en relació amb el deure:

- **Actuar contra el deure**: l'acció contradiu la llei moral. És una acció immoral.
- **Actuar d'acord amb el deure** (*conforme al deure*): l'acció coincideix amb el que el deure exigeix, però es fa per interès, conveniència o inclinació personal. Tot i ser correcta, no té valor moral.
- **Actuar per deure**: l'acció es realitza únicament per respecte a la llei moral, sense cap motivació externa. Aquesta és l'única acció que, segons Kant, té valor moral.

Aquestes distincions és el que permet entendre per què l'ètica kantiana és una ètica *intencions* i per què exigeix actuar moralment *independentment de les conseqüències*. No n'hi ha prou amb fer el que és correcte; cal fer-ho perquè és el deure. La pregunta clau és *quines condicions fan possible aquest deure?*: la llibertat, la immortalitat i Déu.

ELS FONAMENTS DE L'ACCIÓ MORAL

Segons Immanuel Kant, l'acció moral es fonamenta en el deure, és a dir, en l'obligació d'actuar d'acord amb la llei moral dictada per la raó. Ara bé, perquè aquest deure tingui sentit i no sigui una exigència buida o absurda, la raó pràctica ha d'admetre una sèrie de condicions necessàries, que Kant anomena postulats.

En primer lloc, cal admetre la *llibertat*. Només si l'ésser humà és lliure pot ser considerat responsable moralment de les seves accions. Si les nostres accions estiguessin completament determinades per la natura o pels instints, no tindria sentit parlar de deure ni de responsabilitat. Per això, la llibertat no és un fet demostrable teòricament, però és una condició imprescindible de l'acció moral.

En segon lloc, la raó pràctica postula la *immortalitat de l'ànima*. L'ésser humà està moralment obligat a aspirar a la perfecció moral, però aquesta perfecció no pot assolir-se plenament en una vida finita. Perquè aquesta exigència moral no sigui impossible, la raó ha d'admetre una continuïtat indefinida del progrés moral més enllà de la vida.

Finalment, Kant postula l'*existència de Déu* com a garant del bé suprem, és a dir, de la unió entre virtut i felicitat. En el món empíric, aquesta harmonia no sempre es dona, ja que sovint les persones justes no són felices. Per tal que l'ordre moral tingui sentit, la raó pràctica ha d'admetre un principi que faci possible aquesta correspondència.

Aquests tres elements —llibertat, immortalitat de l'ànima i Déu— no són objecte de coneixement científic, però són indispensables dins l'àmbit moral. No pertanyen a l'ús teòric de la raó, sinó al seu ús pràctic, i fan possible que l'acció moral sigui racionalment coherent.

Què puc esperar? El futur personal i social.

Aquesta tercera pregunta de la filosofia de Kant tracta sobre el *sentit últim de l'acció humana* i sobre allò que l'ésser humà pot esperar si actua moralment. Les obres principals on Kant desenvolupa aquesta qüestió són *La religió dins dels límits de la mera raó* i *Idees per a una història universal en clau cosmopolita*. Aquest àmbit inclou reflexions sobre la història, la religió i la política.

La pregunta "què puc esperar?" se centra en les *conseqüències últimes de l'acció moral*, és a dir, en la seva recompensa i el seu sentit final. Segons Kant, si una persona ha actuat correctament —és a dir, *pel deure*— pot esperar dues coses, que corresponen a dos nivells diferents: l'*històric* i el *religiós*.

EL NIVELL HISTÒRIC

Des d'un punt de vista històric, Kant afirma que *si una persona actua moralment pot esperar que la seva vida no hagi estat inútil*. Fins i tot si no existís una vida futura, les accions morals contribueixen a la *millora progressiva de la humanitat*, ajudant a construir una societat més justa, més lliure i més racional.

D'acord amb l'esperit de la Il·lustració, Kant concep la Història com un procés orientat al progrés moral i polític, encara que aquest progrés sigui lent i imperfecte. La història esdevé així un horitzó racional d'esperança per al futur de la humanitat.

EL NIVELL RELIGIÓS: LA RELIGIÓ NATURAL

Des del punt de vista religiós, Kant defensa una religió racional o natural, no basada en la revelació, sinó en la moral. Si Déu existeix, es pot esperar que l'acció justa tingui una *recompensa*, és a dir, que hi hagi una correspondència entre virtut i felicitat.

Aquesta esperança no és coneixement científic, sinó una exigència de la raó pràctica, que dona sentit a l'esforç moral. D'aquesta manera, Déu i la immortalitat esdevenen l'horitzó últim de l'esperança humana, sempre dins dels límits de la raó.

ESPERANÇA PERSONAL I ESPERANÇA SOCIAL

Des del punt de vista *personal*, la vida humana ha d'estar fonamentada en l'ètica. Les decisions lliures han de prendre's tenint com a referència el deure moral, amb l'esperança d'una realització plena que no sempre és possible en aquesta vida, però que s'orienta cap a un ideal de perfecció moral.

Des del punt de vista *social*, Kant defensa una filosofia política cosmopolita, orientada a la regulació racional de les relacions entre els pobles. L'esperança humana inclou la possibilitat d'un món més just, basat en el dret, la pau i el respecte universal.

Què és l'home?

La quarta i última pregunta de la filosofia de Immanuel Kant és desenvolupada principalment a l'obra *Antropologia des del punt de vista pragmàtic*. Aquest àmbit pertany a l'antropologia filosòfica. Segons Kant, aquesta pregunta és la síntesi de totes les anteriors, ja que l'ésser humà és l'únic ésser capaç de conèixer (*què puc conèixer?*), actuar moralment (*què he de fer?*) i esperar (*què puc esperar?*).

Per aquest motiu, respondre *què és l'home*, *què és l'ésser humà* no es pot fer completament. El coneixement sobre l'ésser humà no es pot exhaurir mai, ja que els humans manifesten una gran diversitat de maneres de ser, d'actuar i de viure. L'ésser humà no és una cosa ni un objecte, sinó un subjecte lliure i responsable.

Precisament per això, Kant afirma que els éssers humans *tenen valor, però no preu*. No poden ser utilitzats només com a mitjans, sinó que han de ser considerats sempre com a fins en si mateixos, a causa de la seva llibertat i racionalitat.

Així, l'ésser humà esdevé el centre de la reflexió filosòfica, ja que entendre la realitat i la naturalesa humana permet donar resposta als grans interrogants del coneixement, de la moral i del sentit de la vida.

La bona voluntat

Com ja s'ha dit anteriorment, per a Kant, el fonament de la moral no es troba ni en les conseqüències de les accions ni en els seus resultats, sinó en la *voluntat amb què s'actua*. Kant anomena bona voluntat aquella voluntat que actua correctament *pel fet mateix d'actuar*, és a dir, per deure i per respecte a la lleï moral, independentment de les inclinacions, dels interessos personals o dels beneficis que se'n puguin obtenir.

Actuar moralment no significa fer allò que ens convé o allò que ens agrada, sinó fer allò que la raó reconeix com a moralment obligatori. Per exemple, si una persona ajuda algú amb l'objectiu d'obtenir un benefici o un reconeixement, la seva acció pot ser correcta, però no té valor moral. En canvi, si ajuda simplement perquè és el que cal fer, aleshores actua per deure i manifesta una bona voluntat.

Aquesta concepció implica que la moralitat exigeix una voluntat autònoma, és a dir, una voluntat que *es dona a si mateixa la llei moral a través de la raó*. Per aquest motiu, l'ètica kantiana s'oposa a totes les ètiques heterònomes, que fonamenten la moral en factors externs com Déu, la societat, la tradició o les emocions. Aquestes ètiques limiten la llibertat racional, mentre que Kant defensa que només una moral basada en l'autonomia pot ser veritablement universal i racional.

El deure i els imperatius

La llei moral es manifesta en la consciència humana en forma d'imperatius, és a dir, de mandats de la raó que indiquen com s'ha d'actuar. Kant distingeix entre dos tipus d'imperatius:

- Els **imperatius hipotètics** són ordres condicionals que depenen d'un fi desitjat. Tenen la forma: *si vols A, has de fer B*. Regulen l'àmbit de la tècnica, de l'eficàcia o de la prudència, però no fonamenten la moral, ja que depenen d'interessos particulars.

- l'**imperatiu categòric** és un mandat incondicional, vàlid per a tothom, independentment dels desitjos o dels objectius personals. Expressa la llei moral universal i estableix com s'ha d'actuar perquè una acció sigui moralment correcta.

LES FORMULACIONS DE L'IMPERATIU CATEGÒRIC

Kant formula l'imperatiu categòric de diverses maneres, que no són normes diferents, sinó diferents formes d'expressar el mateix principi moral.

En primer lloc, com a lleï universal: cal actuar només segons aquelles màximes que puguem voler que es converteixin en lleis universals. Abans d'actuar, hem de preguntar-nos si la norma que seguim podria ser aplicada per tothom sense contradicció. Per exemple, no pagar impostos per benefici propi no pot universalitzar-se, ja que si tothom actués així desapareixerien els serveis comuns que fan possible la vida social.

En segon lloc, com a respecte a la humanitat com a fi en si mateixa: cal actuar de manera que tractem la humanitat, tant en la pròpia persona com en la dels altres, sempre com a fi i mai només com a mitjà. Això significa respectar la dignitat i l'autonomia de les persones i no utilitzar-les per als nostres propòsits. Per exemple, espionar algú per obtenir un benefici personal és immoral, perquè converteix aquella persona en un simple instrument.

Finalment, com a autonomia moral: l'ésser humà ha d'actuar com si, mitjançant les seves màximes, fos alhora subjecte i legislador d'un sistema moral universal. Cada individu és responsable de les lleis morals que adopta, sempre que aquestes puguin valer per a tothom.

UNIVERSALITAT I DIGNITAT HUMANA

Amb aquestes formulacions, Kant defensa que tots els éssers humans tenen dignitat i han de ser respectats com a fins en si mateixos. La llei moral no depèn de circumstàncies empíriques ni de situacions particulars, sinó que és una exigència racional, necessària i universal.

Exemples d'aquesta universalitat són dir sempre la veritat, complir les promeses o ajudar els altres en un cert grau, ja que sense aquestes conductes la convivència racional i moral no seria possible.

ELS POSTULATS DE LA RAÓ PRÀCTICA

Reprenen el que ja s'ha dit anteriorment, perquè l'obligació moral tingui sentit, Kant introdueix tres idees que, malgrat no poder ser demostrades, són necessàries des d'un punt de vista pràctic:

- la llibertat de la voluntat, sense la qual no hi ha responsabilitat moral;
- la immortalitat de l'ànima, que permet pensar un progrés moral indefinit;
- l'existència de Déu, com a garantia última de la correspondència entre virtut i felicitat.

Aquests elements no pertanyen al coneixement científic, sinó a l'ús pràctic de la raó, i completen el fonament racional de l'ètica kantiana.

Influència de l'ètica kantiana

El model ètic kantianista – basat en el deure, la raó i l'imperatiu categòric – va tenir un fort impacte en la seva època² i continua sent avui dia un referent central del pensament moral contemporani. La seva influència és especialment rellevant en àmbits com els drets humans, la dignitat humana, la bioètica i la filosofia política.

Aquesta vigència s'explica perquè l'ètica kantiana ofereix un fonament racional i universal de la moral, independent de tradicions culturals, creences religioses o contextos socials concrets. En un món plural i divers, la proposta de Kant permet establir criteris morals comuns basats en la raó, accessibles a tots els éssers humans.

Tot i haver rebut crítiques d'altres corrents ètics —com l'utilitarisme, que posa l'accent en les conseqüències de les accions i en la recerca del màxim benestar per al major nombre de persones, o les ètiques de la virtut, de caràcter més individual i contextual—, l'ètica kantiana es fonamenta en el deure i en la intenció moral, i no en els resultats de l'acció. Així mateix, defensa la necessitat de normes universals vàlides per a tothom.

El principi segons el qual tota persona ha de ser tractada sempre com a fi en si mateixa i mai només com a mitjà constitueix el nucli de moltes concepcions actuals sobre la dignitat humana. Aquest principi és present, de manera explícita o implícita, en les declaracions de drets humans i en els debats ètics contemporanis sobre la llibertat, l'autonomia personal i el respecte a la vida.

Finalment, l'ètica kantiana continua essent rellevant perquè posa l'accent en la responsabilitat moral de l'individu, entès com a subjecte autònom, capaç de donar-se a si mateix normes universals. En aquest sentit, Kant no proposa una moral basada en l'obediència o en el càlcul d'interessos, sinó una moral de la coherència, el deure i l'autonomia, valors que segueixen essent fonamentals en la reflexió ètica contemporània.

GLOSSARI

A priori: allò que és independent de l'experiència i prové de la raó; en l'ètica kantiana, la llei moral i l'imperatiu categòric són a priori.

Actuar d'acord amb el deure: actuar conforme a la norma moral però per inclinació, interès o benefici; l'acció és correcta, però no té valor moral.

Actuar per deure: actuar únicament per respecte a la llei moral; és l'única forma d'acció que té valor moral.

Autonomia: capacitat de la voluntat racional de donar-se a si mateixa la llei moral, sense dependre de factors externs; és el fonament de la moralitat en Kant.

Bona voluntat: voluntat que actua *per deure* i per respecte a la llei moral; és l'únic bé que és bo sense restriccions, segons Kant, ja que no depèn dels resultats de l'acció.

Deontologia: teoria ètica que fonamenta la moral en el deure i les normes, i no en les conseqüències de l'acció; l'ètica kantiana és un exemple clàssic d'ètica deontològica.

² A l'època de Immanuel Kant predominaven diverses ètiques anomenades *materials* o *heterònomes*, que fonamentaven la moral en un fi concret (com la felicitat, el plaer o la virtut), en les conseqüències de l'acció o en una autoritat externa (Déu, la tradició o la llei). Kant critica aquests models perquè no garanteixen la universalitat ni l'autonomia moral.

Deure: obligació moral que sorgeix de la raó pràctica i que impulsa a actuar pel respecte a la llei moral, independentment de les inclinacions, interessos o conseqüències.

Finalitat en si mateixa (fi en si mateix): principi segons el qual tota persona ha de ser tractada sempre com a fi i mai només com a mitjà, a causa de la seva dignitat i autonomia moral.

Heteronomia: situació en què la voluntat moral depèn de factors externs a la raó (emocions, inclinacions, felicitat, autoritat, religió o conseqüències), i que, per tant, no pot fonamentar una moral universal.

Imperatiu categòric: principi moral fonamental de l'ètica kantiana que ordena actuar només segons aquella màxima que pugui voler-se com a llei universal, de manera incondicionada i independent de qualsevol fi o interès.

Imperatiu hipotètic: ordre moral o pràctic condicional, que indica què cal fer si es vol assolir un determinat objectiu; depèn dels desitjos o fins particulars i no té valor moral estricte.

Llei moral: principi universal i necessari dictat per la raó pràctica que estableix com s'ha d'actuar moralment; s'expressa mitjançant l'imperatiu categòric.

Màxima: principi subjectiu que guia l'acció d'un individu; una regla personal de conducta que ha de ser sotmesa a la prova de la universalització per determinar el seu valor moral.

Moralitat: qualitat d'una acció que és realitzada *per deure*, és a dir, per respecte a la llei moral, i no simplement d'acord amb el deure per inclinació o interès.

Raó pràctica: facultat de la raó que permet determinar la voluntat i orientar l'acció moral independentment de l'experiència, mitjançant lleis universals.

Regne dels fins: ideal moral d'una comunitat racional en què tots els éssers humans actuen segons lleis morals universals i es respecten mútuament com a fins en si mateixos.

Respecte per la llei moral: motivació pròpiament moral que impulsa l'acció per reconeixement del valor racional i universal de la llei moral, no per por, benefici o recompensa.

ACTIVITATS

Qüestionari

1. Quin és l'únic bé absolut segons Kant?
 - A) La felicitat
 - B) La virtut
 - C) La bona voluntat
 - D) La raó teòrica
2. Una acció té valor moral quan és feta...
 - A) amb bons resultats
 - B) segons la llei civil
 - C) per inclinació
 - D) per deure
3. Actuar d'acord amb el deure vol dir...
 - A) actuar moralment
 - B) actuar per respecte a la llei moral
 - C) actuar correctament però per interès
 - D) actuar lliurement

4. L'ètica kantiana és una ètica de...
 - A) les conseqüències
 - B) la felicitat
 - C) la intenció
 - D) la virtut
5. Quin tipus d'ètica defensa Kant?
 - A) Teleològica
 - B) Utilitarista
 - C) Formal
 - D) Hedonista
6. L'imperatiu categòric és...
 - A) condicional
 - B) universal i incondicionat
 - C) empíric
 - D) orientat a la felicitat
7. "Si vols aprovar, has d'estudiar" és un exemple de...
 - A) llei moral
 - B) imperatiu categòric
 - C) màxima
 - D) imperatiu hipotètic
8. Els imperatius hipotètics depenen...
 - A) del deure
 - B) de la raó pura
 - C) d'un fi desitjat
 - D) de la llei moral
9. L'imperatiu categòric expressa...
 - A) una recomanació
 - B) una norma social
 - C) el deure moral
 - D) una llei empírica
10. Què és una màxima?
 - A) una llei universal
 - B) una norma jurídica
 - C) un principi subjectiu d'acció
 - D) una conseqüència moral
11. Una màxima és moral quan...
 - A) dona felicitat
 - B) és útil
 - C) és tradicional
 - D) pot universalitzar-se
12. "Obra només segons aquella màxima que puguis voler que esdevingui llei universal" és la formulació...
 - A) del fi en si mateix
 - B) de l'autonomia
 - C) de la llei universal
 - D) de la felicitat

- 13.** Segons Kant, mentir és immoral perquè...
- A) provoca dolor
 - B) és il·legal
 - C) no es pot universalitzar
 - D) trenca la tradició
- 14.** Tractar una persona com a fi significa...
- A) fer-la feliç
 - B) respectar la seva dignitat
 - C) ajudar-la sempre
 - D) obeir-la
- 15.** Tractar algú només com a mitjà vol dir...
- A) respectar-lo
 - B) utilitzar-lo per un benefici propi
 - C) ajudar-lo
 - D) estimar-lo
- 16.** La dignitat humana implica que les persones...
- A) tenen preu
 - B) són útils
 - C) tenen valor absolut
 - D) són felices
- 17.** El regne dels fins és...
- A) una societat real
 - B) una utopia política
 - C) un ideal moral racional
 - D) un estat religiós
- 18.** L'autonomia moral consisteix en...
- A) obeir la llei
 - B) seguir els sentiments
 - C) donar-se la llei moral
 - D) buscar la felicitat
- 19.** L'heteronomia moral apareix quan...
- A) s'actua per deure
 - B) la raó legisla
 - C) la voluntat és lliure
 - D) la moral depèn de factors externs
- 20.** Per Kant, una acció feta per inclinació...
- A) és immoral
 - B) és moralment valuosa
 - C) no té valor moral
 - D) és obligatòria
- 21.** La raó pràctica serveix per...
- A) conèixer la natura
 - B) formular teories
 - C) determinar la voluntat
 - D) explicar l'experiència

- 22.** La llei moral és...
- A) empírica
 - B) particular
 - C) universal
 - D) subjectiva
- 23.** L'ètica kantiana és deontològica perquè...
- A) busca la felicitat
 - B) es basa en el deure
 - C) és religiosa
 - D) és utilitarista
- 24.** Kant rebutja les ètiques basades en la felicitat perquè...
- A) són immorals
 - B) són empíriques i subjectives
 - C) són religioses
 - D) són universals
- 25.** L'utilitarisme fonamenta la moral en...
- A) el deure
 - B) la raó
 - C) la felicitat col·lectiva
 - D) la dignitat
- 26.** Kant critica l'utilitarisme perquè...
- A) ignora la societat
 - B) depèn de les conseqüències
 - C) és racional
 - D) defensa el deure
- 27.** Per Kant, la felicitat...
- A) és el fi de la moral
 - B) fonamenta el deure
 - C) no pot ser criteri moral universal
 - D) és obligatòria
- 28.** L'ètica kantiana és formal perquè...
- A) dona normes concretes
 - B) fixa continguts morals
 - C) estableix la forma de la llei moral
 - D) depèn de l'experiència
- 29.** Actuar moralment vol dir actuar...
- A) segons la llei civil
 - B) per costum
 - C) per deure
 - D) per interès
- 30.** Quin postulat fa possible la responsabilitat moral?
- A) Déu
 - B) la felicitat
 - C) la llibertat
 - D) la llei civil

31. La immortalitat de l'ànima és necessària perquè...

- A) hi hagi càstig
- B) la ciència sigui possible
- C) el progrés moral no sigui absurd
- D) existeixi Déu

32. Déu és postulat com a...

- A) objecte de coneixement
- B) garantia del bé suprem
- C) causa del món
- D) llei natural

33. Els postulats de la raó pràctica són...

- A) demostrables
- B) científics
- C) empírics
- D) necessaris moralment

34. Per Kant, sobre Déu hi ha...

- A) coneixement científic
- B) ignorància absoluta
- C) fe racional
- D) experiència

35. L'ètica kantiana defensa que...

- A) el fi justifica els mitjans
- B) els mitjans justifiquen el fi
- C) mai s'ha d'usar una persona com a mitjà
- D) la felicitat és prioritària

36. El valor moral d'una acció depèn de...

- A) el resultat
- B) la intenció
- C) el benefici
- D) el context

37. Una acció immoral és aquella que...

- A) no dona felicitat
- B) és il·legal
- C) va contra el deure
- D) no és útil

38. L'ètica kantiana és universal perquè...

- A) depèn de la cultura
- B) depèn de la religió
- C) val per a tots els éssers racionals
- D) és tradicional

39. La moral kantiana és exigent perquè...

- A) busca el plaer
- B) exigeix actuar per deure
- C) depèn de les conseqüències
- D) és empírica

40. El respecte per la llei moral és...
- A) una emoció
 - B) una inclinació
 - C) una motivació moral racional
 - D) un càstig
41. Kant és un autor de l'ètica...
- A) clàssica
 - B) medieval
 - C) moderna
 - D) contemporània
42. La Fonamentació de la metafísica dels costums tracta sobretot...
- A) el coneixement
 - B) la política
 - C) la moral
 - D) la religió
43. L'ètica kantiana rebutja les normes basades en...
- A) la raó
 - B) la universalitat
 - C) l'experiència i les conseqüències
 - D) el deure
44. La llibertat en Kant és...
- A) fer el que vull
 - B) seguir els sentiments
 - C) condició de la moral
 - D) absència de lleis
45. Una promesa falsa és immoral perquè...
- A) fa mal
 - B) no és útil
 - C) no pot universalitzar-se
 - D) és il·legal
46. El deure és...
- A) una imposició externa
 - B) una exigència racional
 - C) una emoció
 - D) una tradició
47. La raó pràctica és diferent de la raó teòrica perquè...
- A) no coneix
 - B) no pensa
 - C) orienta l'acció
 - D) és empírica
48. La moral kantiana és autònoma perquè...
- A) depèn de Déu
 - B) depèn de la societat
 - C) la raó es dona la llei
 - D) depèn de la felicitat

49. L'ètica de Kant és una alternativa a...
- A) l'ètica de la virtut
 - B) l'utilitarisme
 - C) les ètiques heterònomes
 - D) totes les anteriors
50. El fi últim de la moral kantiana és...
- A) la felicitat
 - B) la utilitat
 - C) el compliment del deure
 - D) el plaer
51. La moral no pot basar-se en les conseqüències perquè...
- A) són imprevisibles
 - B) són universals
 - C) són racionals
 - D) són necessàries
52. L'imperatiu categòric s'aplica...
- A) només als savis
 - B) només als ciutadans
 - C) a tots els éssers racionals
 - D) només als lliures
53. Una ètica heterònoma és aquella que...
- A) és racional
 - B) és universal
 - C) depèn d'una autoritat externa
 - D) és formal
54. La dignitat humana exclou...
- A) la llibertat
 - B) l'autonomia
 - C) la utilització com a mitjà
 - D) la moral
55. El valor moral no pot dependre de...
- A) la raó
 - B) el deure
 - C) les conseqüències
 - D) la llei moral
56. Kant defensa una moral...
- A) empírica
 - B) subjectiva
 - C) racional
 - D) relativista
57. La llei moral és a priori perquè...
- A) prové de l'experiència
 - B) és cultural
 - C) prové de la raó
 - D) és tradicional

58. El respecte per la llei moral implica...
- A) por al càstig
 - B) obediència cega
 - C) reconeixement racional
 - D) benefici personal
59. L'ètica kantiana influeix especialment en...
- A) l'economia
 - B) la tècnica
 - C) els drets humans
 - D) la física
60. Kant considera que una persona moralment madura és aquella que...
- A) obeeix
 - B) busca la felicitat
 - C) actua autònomament
 - D) segueix la tradició

SOLUCIONS

1C; 2D 3C; 4C; 5C; 6B; 7D; 8C; 9C; 10C; 11D; 12C; 13C; 14B; 15B; 16C; 17C; 18C; 19D; 20C; 21C; 22C; 23B; 24B; 25C; 26B; 27C; 28C; 29C; 30C; 31C; 32B; 33D; 34C; 35C; 36B; 37C; 38C; 39B; 40C; 41C; 42C; 43C; 44C; 45C; 46B; 47C; 48C; 49D; 50C; 51A; 52C; 53C; 54C; 55C; 56C; 57C; 58C; 59C; 60C.

QÜESTIONARI DE PREGUNTES CURTES

1. Què entén Kant per bona voluntat?
2. Per què la bona voluntat és l'únic bé absolut segons Kant?
3. Quan té valor moral una acció?
4. Quina diferència hi ha entre actuar per deure i d'acord amb el deure?
5. Què és el deure en l'ètica kantiana?
6. Què és un imperatiu?
7. Quina diferència hi ha entre imperatiu hipotètic i imperatiu categòric?
8. Escribeu la formulació de la llei universal de l'imperatiu categòric.
9. Què és una màxima?
10. Quan una màxima és moralment acceptable?
11. Explica la formulació de la humanitat com a fi en si mateixa.
12. Què és l'autonomia moral?
13. Per què l'ètica kantiana és una ètica formal?
14. Quins són els postulats de la raó pràctica?
15. Per què l'ètica kantiana continua sent rellevant avui?

RESPOSTES ORIENTATIVES

1. La voluntat que actua per deure i per respecte a la llei moral, independentment dels resultats.
2. Perquè és bona en si mateixa i no depèn de les conseqüències ni de cap condició externa.
3. Quan és realitzada per deure, és a dir, per respecte a la llei moral.
4. Actuar per deure és actuar per respecte a la llei moral; actuar d'acord amb el deure és fer el correcte però per interès o inclinació.
5. L'obligació moral que sorgeix de la raó pràctica i guia l'acció independentment dels desitjos personals.
6. Un mandat de la raó que indica com s'ha d'actuar.

7. L'imperatiu hipotètic és condicional i depèn d'un fi; l'imperatiu categòric és universal i incondicional.
8. "Actua només segons aquella màxima que puguis voler que esdevingui llei universal".
9. El principi subjectiu que guia l'acció d'un individu.
10. Quan pot ser universalitzada sense contradicció.
11. Cal tractar totes les persones sempre com a fins i mai només com a mitjans, respectant la seva dignitat.
12. La capacitat de la voluntat racional de donar-se a si mateixa la llei moral.
13. Perquè no estableix continguts concrets, sinó la forma universal que han de tenir les lleis morals.
14. La llibertat, la immortalitat de l'ànima i l'existència de Déu.
15. Perquè defensa la dignitat humana, l'autonomia i la universalitat moral, principis centrals dels drets humans.

Anàlisi d'un text

Llegeix el següent text i respon a les preguntes

La **bona voluntat** no ho és pel que produeixi o aconsegueixi, ni per la seva idoneïtat per aconseguir un fi proposat; és bona només pel **voler**, és a dir, és **bona en si mateixa**. Considerada per si mateixa és, sense comparació, molt més valuosa que tot el que per gràcies d'ella es pugués realitzar en favor d'alguna inclinació i, fins i tot, si es vol, de la suma de totes aquestes. Fins i tot quan, si per alguna particular desgràcia de l'atzar o per la mesquinesa d'una naturalesa madrastra, a aquesta voluntat li faltés totalment la facultat de treure endavant el seu propòsit; si, malgrat els seus majors esforços, no pugués dur a terme res i només quedés la **bona voluntat** - no com un simple desig, sinó com la unió de tots els mitjans que estan en el nostre poder-, aquesta **bona voluntat** brillaria **per si mateixa** com una joia, com quelcom que *en si mateix* posseeix ple valor. La utilitat ni el fracàs poden afegir ni treure res a aquest valor.

Immanuel Kant – *Fonamentació de la metafísica dels costums*

Pregunta I [2 punts]

Feu una síntesi d'aquest text, centrant-vos en les idees principals que hi apareixen i en la relació que s'estableix entre aquestes idees. (Responeu usant, aproximadament, entre 60 i 100 paraules.)

Pregunta II [1 punt]

Identifiqueu quin és el significat que tenen en el text els mots següents (responeu usant, aproximadament, entre 5 i 20 paraules en cada cas):

- Bona voluntat
- Deure

Pregunta III [3 punts]

Considereu l'afirmació següent del text: "*La bona voluntat [...] Considerada per si mateixa és, sense comparació, molt més valuosa que tot el que per gràcies d'ella es pugués realitzar en favor d'alguna inclinació i, fins i tot, si es vol, de la suma de totes aquestes.*"

Expliqueu quin és el sentit d'aquesta afirmació i de quina manera es relaciona amb les propostes filosòfiques de Kant; indiqueu en detall com aquesta afirmació es justificaria a partir d'aquestes propostes. (A la resposta, us heu de referir als aspectes del pensament de Kant que siguin pertinents, encara que no apareguin explícitament al text.)

Exercici III (argumentació)

“La veritat està sobrevalorada. Per tal d’actuar d’una forma moralment i políticament adequada, el principal no és preocupar-se per què és veritat i què és fals sinó, més aviat, preocupar-se per actuar amb bones intencions, amb altruisme i amb ganes de contribuir al bé comú.» Indiqueu si esteu d’acord o en desacord amb allò que s’expressa en aquest grup d’afirmacions, tot justificant el punt de vista que decidiu defensar aportant raons.”